

PREMISELE CONSTITUIRII DISCIPLINEI *PIAN GENERAL*
ÎN INSTITUȚIILE MUZICALE DIN REP. MOLDOVA
(SF. SEC. AL XVIII-LEA — ÎNC. SEC. AL XIX-LEA)

PREMISES OF ESTABLISHING THE DISCIPLINE
COMPLEMENTARY PIANO IN THE MUSICAL INSTITUTIONS
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
(THE END OF THE 18TH AND BEGINNING OF THE 19TH CENTURIES)

The article written by Tamara Melnic is dedicated to the accumulation and analysis of data which reflect the role of the piano in the cultural practice of Moldova in the 18th—19th centuries. The most significant steps on this way were the private piano lessons. The *Harmony* society of music amateurs founded in 1880, introduced general piano lessons at music schools. The author also stresses V. Gutor's role in the above mentioned process.

Articolul de față este consacrat premiselor apariției disciplinei *pian general* în instituțiile de învățământ care au activat în trecut, pe teritoriul Republicii Moldova de astăzi. În corespundere cu cercetările unor autori ca B. Cotlearov, G. Ciaicovschi, Gh. Breazul, A. Boldur, I. Sava, deosebim 3 etape ale evoluției acestui proces.

Prima etapă reprezintă o perioadă de 100 de ani, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea până în 1898, și este strâns legată de interesul primar către interpretarea de amatori la pian și de apariția primilor muzicieni și pedagogi profesioniști în Moldova.

Etapa a doua, cuprinde perioada de la sfârșitul sec. al XIX-lea, până la 1918 și se caracterizează prin apariția primelor instituții specializate de învățământ muzical și prin instalarea disciplinei de pian general.

Etapa a treia, cuprinde perioada anilor 1918—1940. În această perioadă, studiile muzicale capătă un caracter de masă, fiind îmbunătățite de orientarea profesională a cadrelor și de apariția unor pedagogi de înaltă clasă profesională.

În articolul de față, autorul își propune analiza primei etape a evoluției istorice a disciplinei *pian general*.

Înșușirea măiestriei de a cânta la pian a constituit dintotdeauna o componentă de bază a pregătirii muzicanților de orice specialitate și, totodată, aduna în jurul artei muzicale un număr mare de amatori.

Comparând disciplina *pian general* cu specialitatea *pian*, ca *pian pentru toți*, și ca instrument de însușire profesionistă a pianului, ajungem la concluzia că disciplina *pian general* a început să se dezvolte în Moldova și, în special în Chișinău, la începutul sec. al XIX-lea.

În acea perioadă, instrumentele cu clape constituiau fundamentul exersării muzicale în masă. În Europa, aceste instrumente călăuzeau orice început muzical, iar interpretarea la pian devenea din ce în ce mai modernă.

Conform datelor autorilor de specialitate, construcția claviaturii este una genială din punct de vedere a simpleței și a gândirii umane raționale (1,5). Claviatura transformă procesul de interpretare în unul relativ simplu, după cum ea asigură o corespundere uimitoare între mișcarea degetelor și sunetul obținut prin această mișcare. Lățimea clapei corespunde grosimii degetelor. Aceste particularități au calificat interpretarea la instrumente cu clape drept una extrem de comodă, iar instrumentele — unele universale, adecvate pentru interpretarea oricărei compoziții muzicale, fapt ce a determinat larga lor răspândire.

Începând cu sf. sec. al XVIII-lea, cultura muzicală europeană începe să pătrundă și în Regatele dunărene. „La balurile generalilor ruși din anii 1769—1774, boierii cunosc moda și dansurile aduse de la Paris și Viena. Apar și primele piane“ (2).

În familiile moldovenești s-a răspândit moda pentru profesori particulari de pian. Au fost deschise primele pensuni pentru fetele cu maniere elegante, unde, de rând cu disciplinele de bază, li se preda pianul, chitara, cântul. G. Ceaicovschi, în lucrarea sa *Învățământul muzical din Moldova*, face o trimitere la pensiunea *madam Germont*, apărută la Iași în 1810 (3).

În urma războiului ruso-turc din anii 1806—1812, Basarabia a fost eliberată de asuprirea turcească și alipită la Rusia. Din acele timpuri, învățământul particular la pian și cel profesionist, apărut de curând în Moldova, merge pe urmele învățământului rusesc.

În prima jumătate a sec. al XIX-lea învățământul privat, orele de muzică la domiciliu, dețin locul principal în pedagogia *pianului pentru toți*. Tipajul *învățătorului de pian la domiciliu* capătă un loc important în răspândirea educației și învățământului muzical primar. Cultura estetică și artistică generală, interpretată pe viu, cât și explicarea anumitor lucrări muzicale, au o legătură directă cu experiența predării la domiciliu a zeci de profesori. Astăzi, cunoaștem puține dintre aceste

nume. În anii '30 ai sec. al XIX-lea, în familiile nobililor chișinăuieni, a predat pianul F. Rujițchi, maestru militar de capelă din Moldova (1830), cunoscut ca autor al primei culegeri de melodii populare din Moldova, aranjate într-o formă accesibilă pentru pian.

Drept o mărturie a dezvoltării învățământului de pian din Chișinău, servește și circulația prin familii a culegerilor-manuscrite, de autori anonimi, destinate pianiștilor-amatori. Unul dintre ele (cu excepția celui semnat de F. Rujițchi) — *Codex moldovenesc*, datează din 1824. Culegerea reprezintă o lucrare voluminoasă (de 152 de pagini) care conține 170 de lucrări. Majoritatea dintre ele aveau la bază melodii populare, aranjate în format tradițional european. Acest detaliu demonstrează interesul pianiștilor din acele timpuri pentru muzica populară din Moldova, cât și interferențele cu cultura muzicală europeană.

Cu timpul, învățământul particular din Chișinău capătă o orientare destul de profundă. Apar câteva magazine cu caiete de note — ale lui M. de Bogues și D. Cubițchi, unde se vindeau notele noilor compozitori ai Europei: C. Czerny, L. Beethoven, F. Cuhlau.

În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, în Chișinău, capătă amploare interpretarea muzicală. La seratele muzicale de amatori participau și profesori de muzică, și maștri militari de capelă din Basarabia.

Învățământul muzical profesionist se dezvoltă mult mai încet. Până în anii „90 ai sec. al XIX-lea, în oraș n-au existat instituții muzicale de învățământ. Funcționau, în continuare, două forme de studiere a muzicii, care au menținut mai mult timp decât arta interpretativă, particularitățile sistemului burghez: orele particulare și predarea muzicii în instituțiile de învățământ de cultură generală (4).

Pianul rămâne și în continuare pe post de cel mai solicitat instrument de studiu. Deși eclectic și sporadic, în învățământul muzical din Moldova de la sf. sec. al XIX-lea, se observă o tendință — educația muzicală are loc prin studierea pianului. Această tendință caracterizează țările Europei și Rusiei de la sf. sec. al XVIII-lea — înc. sec. al XIX-lea. Deși se studiau de toate: cântul, dansurile, chitara, vioara, violoncelul, cunoașterea practică a pianului, ca mijloc universal și general recunoscut de educație muzical-estetică, era în afara oricărei concurențe. Studiarea muzicii constituie studierea pianului și invers (5).

Pedagogii progresiști urmăreau cu consecvență ideea unei educații artistice multilaterale, fiind conștienți de rolul lecției de pian în formarea și perpetuarea gândirii muzical-estetice a elevului, în dezvoltarea lui armonioasă, sub aspect spiritual-emoțiv. Concomitent, se urmărea

și însușirea de către elevi a unui anumit potențial de interpretare (în funcție de capacitățile fiecăruia dintre ei). Un astfel de profesor a fost, în Basarabia, V. Gutor.

Activitatea lui pedagogică și școlile create de el au o contribuție imensă în dezvoltarea învățământului muzical profesionist din Moldova.

Drept urmare a dezvoltării social-economice și culturale a țării, la sf. sec.al XIX-lea, în obiectivul activității muzicale apăreau noi sarcini care solicitau forme noi. Era nevoie de muzicanți calificați, de instrumentiști, cântăreți, dansatori, actori. Și, evident, era nevoie de instituții de învățământ care să-i pregătească. Către acea perioadă, în Rusia și-a luat avânt activitatea *Societății Muzicale*. După cum scria B.Cotlearov, acestea sunt premisele apariției, la Chișinău, la 17 octombrie 1880, a *Societății amatorilor de muzică, Armonia* (6).

Armonia a stimulat dezvoltarea învățământului muzical profesionist din Chișinău, fiind deschise clase muzicale în toate instituțiile de învățământ general din oraș.

Evident, cu trecerea timpului, acestea sunt insuficiente pentru satisfacerea interesului societății pentru învățământul muzical general și pentru pian în special. În aceste condiții, se pun începuturile unei școlii de muzică. Prima a fost deschisă de V. Gutor, absolvent al Conservatorului din Peterburg, clasa violoncel. V. Gutor a neglijat posibilitatea unei cariere strălucitoare — în capitala Statului Rus — și s-a întors acasă, pentru a aduce muzica acolo unde muzica nu este cunoscută și unde poate fi revigorată și căpăta o nouă viață (7).

Prima Școală de muzică din Chișinău s-a deschis în 1893. După cum scria V.Gutor, sarcina ei consta în formarea profesională a muzicanților. Învățământul muzical era în etapa lui incipientă, lipsind specialiștii în domeniile muzicale.

Cu trei ani înaintea deschiderii școlii, V.Gutor s-a consacrat completării golurilor în studiile sale muzicale (8). Deși era violoncelist, învață cântul și se specializează în organizarea școlară, orchestrală, a ansamblurilor de cameră, studiază pianul. Din lipsă de cadre calificate, V.Gutor își asumă să predea violoncelul, pianul, teoria muzicii, cântul, conducerea claselor de ansamblu, cor și orchestră și, astfel, devine un organizator de concerte și de lecții, autor de multiple articole.

V.Gutor considera că învățământul muzical trebuie să fie răspândit și accesibil. El scria despre necesitatea unui sistem de instituții muzicale: universități primare, elementare și de muzică. Unul dintre componentele de

bază într-un astfel de sistem, ar fi interpretarea la pian ca mijloc eficient de dezvoltare a auzului muzical: dezvoltarea aptitudinilor de transpunere și de citire de la prima vedere prin cunoașterea literaturii muzicale noi (vocală și instrumentală), dezvoltarea muzicalității și a educației muzico-estetice în ansamblu. În lucrarea sa, *Primele lecții de pian*,

Gutor analizează posibilitățile artistic-educative ale lecției de pian și propune ca aceasta să fie completată cu un conținut cât mai bogat. Astfel, de rând cu unii pedagogi ruși din acele timpuri (A. Ghenzelt, A. Villuanu, A. Herker — profesorul de pian al lui P. Ceacovschi și M. Musorgschi), V. Gutor ajunge la concluzia că învățământul în clasa de pian, a elevului care nu se orientează către activitatea profesional-interpretativă, trebuie să meargă pe altă cale. Acest proces va decurge mai bine dacă vor fi utilizate niște strategii specifice activității pianistice. El a propus separarea specialității *pian* de disciplina *pian general*, ținându-se cont, astfel, de faptul cine învață pianul, cum îl învață și în ce scop.

În august 1893 au fost deschise *cursuri periodice pentru profesorii școlilor primare și medii* de cultură generală din Chișinău și din Gubernia Basarabia, având drept scop perfecționarea profesorilor de cânt. Aceste cursuri au fost deschise de V. Gutor. El și-a propus nu doar să contribuie la perfecționarea auditorilor cursurilor, dar și la dezvoltarea generală a muzicalității lor (9). Una dintre componentele programei o constituia interpretarea pianistică (pentru acei care stăpâneau acest instrument).

Școala lui V.Gutor a activat în locuința lui, pe mijloacele lui bănești, timp de doi ani. Lipsită de susținerea statului și a societății, această inițiativă a suferit eșec.

Din aceleași motive, a fost închisă și o altă școală de muzică din acele timpuri — școala M. Voloșinovschi(1898). În legătură cu aceste evenimente, B. Cotlearov scria: Chișinăul — un centru important la frontiera de sud-est a imperiului țarist, către 1898, a rămas din nou fără școli de muzică (10).

Astfel se prezintă prima etapă de instaurare a disciplinei *pian general* în instituțiile muzicale din Moldova.

Referințe:

1. Копчевский Н. Клавирная музыка. Вопросы исполнения. — Москва, 1986. — С.5.
2. Moutfndon G. La musique en Roumanie. — Paris, 1922. — P.265.
3. Ciaicovschi G. Învățământul muzical în Moldova. — Chișinău, 2005. — P.51.

4. Котляров Б. Из истории музыкальных связей Молдавии, Украины и России. — Кишинёв, 1982. — С.51.
5. Цыпин Г. Музыкально-воспитательные и образовательные функции обучения на клавишных инструментах. — Москва, 1973. — С.95.
6. Котляров Б. Из истории музыкальных связей Молдавии, Украины и России. — Кишинёв, 1982. — С.53.
7. Idem. — P.55.
8. Idem. — P.55.
9. Idem. — P.58.
10. Котляров Б. Музыкальная жизнь дореволюционного Кишинёва. — Кишинёв, 1967. — С.52.

Recenzent: A. Rojnoveanu, dr., conf. univ.